

Avizul Comitetului Economic și Social European privind propunerea de regulament al Consiliului privind cadrul legal comunitar aplicabil infrastructurilor europene de cercetare (ERI)

COM(2008) 467 final – 2008/0148 (CNS)

(2009/C 182/08)

Raportor: **dl STANTIĆ**

La 5 septembrie 2008, în conformitate cu articolul 172 din Tratatul de instituire a Comunității Europene, Consiliul Uniunii Europene a hotărât să consulte Comitetul Economic și Social European cu privire la

Propunerea de regulament al Consiliului privind cadrul legal comunitar aplicabil infrastructurilor europene de cercetare (ERI)

COM(2008) 467 final – 2008/0148 (CNS).

Secțiunea pentru piața unică, producție și consum, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 6 ianuarie 2009. Raportor: dl STANTIĆ.

În cea de-a 450-a sesiune plenară, care a avut loc la 14 și 15 ianuarie 2009 (ședința din 15 ianuarie 2009), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 149 de voturi pentru, 1 vot împotriva și 5 abțineri.

1. Concluzii și recomandări

1.1 Infrastructurile de cercetare de vârf reprezintă unul dintre principalii piloni ai dezvoltării viitoare a Spațiului european de cercetare.

1.2 Crearea unei infrastructuri europene de cercetare competitive, de clasă mondială, și funcționarea acesteia depășesc, de obicei, capacitățile și potențialul de utilizare ale statelor membre UE. De aceea, tocmai în acest domeniu, acțiunile comune aduc o valoare adăugată europeană deosebit de mare. Atractivitatea unor astfel de infrastructuri conduce la o interconectare și o colaborare mai puternice în cadrul Spațiului european de cercetare și permite să se reducă fragmentarea care există încă.

1.3 În consecință, CESE sprijină foaia de parcurs propusă de Forumul strategic european privind infrastructurile de cercetare (ESFRI) pentru dezvoltarea a 44 de noi infrastructuri de cercetare de interes paneuropean de mari dimensiuni, în următorii 10-20 de ani.

1.4 Este puțin probabil ca o bază juridică adecvată pentru dezvoltarea unei infrastructuri de cercetare de clasă mondială și de interes paneuropean să poată fi găsită în cadrele juridice existente la nivelul fiecărui stat membru. În consecință, CESE sprijină regulamentul propus privind cadrul comunitar unitar pentru ERI, care poate înlesni și accelera punerea în aplicare a proiectelor propuse de ESFRI.

1.5 Noi infrastructuri de cercetare de clasă mondială pot întări considerabil atractivitatea Spațiului european de cercetare (ERA) și preveni exodul creierelor din Europa. Cu toate acestea, concentrarea unor infrastructuri de mari dimensiuni exclusiv în țările dezvoltate va atrage, pe termen scurt cel puțin, cercetători din întreaga Europă. Acest efect potențial negativ pentru anumite țări poate fi compensat, pe termen lung, prin garantarea faptului

că ERI vor fi bine repartizate geografic și că accesul la ele va fi cât mai liber posibil.

1.6 CESE solicită statelor membre să urmeze inițiativa ESFRI și a Comisiei și să elaboreze propriile lor foi de parcurs pentru dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de cercetare cât mai repede posibil.

1.7 Comitetul sprijină scutirea propusă de taxa pe valoare adăugată și de accize pentru ERI, deoarece aceasta le sporește atractivitatea și le oferă un avantaj concurențial față de alte proiecte similare din lume.

1.8 CESE recomandă Comunității să contribuie mai activ la cofinanțarea ERI prin creșterea fondurilor din cadrul celui de-al 8-lea Program-cadru de cercetare și dezvoltare. Obținând posibilitatea de influențare a deciziilor în calitate de coproprietar, Comunitatea va fi într-o poziție mai bună pentru a garanta o distribuție geografică mai extinsă a ERI și pentru a oferi acces liber unui cerc cât mai larg posibil de cercetători europeni.

1.9 Comitetul recomandă acordarea unei mai mari priorități, în cadrul politicii europene de coeziune și a instrumentelor sale financiare – fondurile structurale -, dezvoltării de noi instalații de cercetare și inovare. De asemenea, solicită Comisiei și statelor membre să dezvolte instrumente politice suplimentare pentru a stimula sectorul privat să investească mai mult în infrastructura de cercetare.

1.10 Comitetul dorește să atragă atenția asupra costurilor de funcționare și întreținere a ERI, odată încheiată investiția inițială. Aceste costuri, care pot atinge anual un nivel de până la 20 % din valoarea investiției, reprezintă o amenințare potențială la adresa ideii de acces liber pentru cercetătorii din țări care nu sunt membre ale unei ERI. Prin urmare, ar fi oportun să se includă în cel de-al 8-lea Program-cadru pentru cercetare-dezvoltare cofinanțarea funcționării curente din fonduri europene.

2. Introducere

2.1 Înființarea unui Spațiu european de cercetare (ERA) a reprezentat scopul principal al tuturor măsurilor comunitare în materie de cercetare și dezvoltare începând cu anul 2000 (1). În perioada care a urmat, statele membre au lansat numeroase inițiative în acest domeniu. Cu toate acestea, o întreagă serie de bariere la nivel național și instituțional împiedică realizarea scopului final, care este introducerea celei de-a „cincea libertăți” în Europa, libera circulație a cunoașterii. Una dintre problemele majore ale Europei în domeniul științei și cercetării este fragmentarea acestuia, lucru care împiedică Europa să-și exploateze pe deplin potențialul de cercetare.

2.2 Fără îndoială, infrastructura de cercetare de vârf reprezintă unul dintre principalii piloni ai dezvoltării viitoare a ERA (2), deoarece:

- cultivă excelența în știință;
- face posibilă desfășurarea unor activități de cercetare fundamentală și aplicată competitive la nivel global;
- atrage cei mai buni cercetători;
- stimulează inovarea în industrie și promovează transferul de cunoștințe;
- contribuie la integrarea europeană;
- generează o mai mare valoare adăugată europeană.

2.3 Una dintre caracteristicile infrastructurilor europene de cercetare de mari dimensiuni constă în faptul că investițiile și costurile de funcționare ridicate pe care acestea le implică, precum și abilitatea de a exploata pe deplin capacitățile depășesc posibilitățile statelor membre individuale. Acest lucru înseamnă că, destul de frecvent, centrele europene de excelență nu pot atinge masa critică. De asemenea, unele suferă și din lipsa unor rețele adecvate și a cooperării. În ciuda acestor deficiențe, Europa a reușit în trecut să creeze un număr de proiecte paneuropene importante de clasă mondială, cum ar fi CERN, ITER, EMBO, ESA, ESRF (3) și altele.

2.4 Propunerea de regulament COM(2008) 467 final, care este subiectul acestui aviz, este una dintre cele cinci inițiative ale Comisiei care au fost planificate pentru 2008 și care au ca scop accelerarea semnificativă a creării unui Spațiu european de cercetare (ERA) (4).

(1) În 2000, Comisia a publicat prima sa comunicare în acest domeniu, „Către un Spațiu european de cercetare”.

(2) Consiliul Concurenței (Piața internă, industrie și cercetare), 29-30 mai 2008.

(3) CERN – *The European organisation for Nuclear Research (Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară)*, ITER – *International Fusion Energy Organisation (Organizația Internațională pentru Dezvoltarea Energiei prin Fuziune)*, EMBO – *European Molecular Biology Organisation (Asociația Europeană de Biologie Moleculară)*, ESA – *European Space Agency Agenția Spațială Europeană*, ESRF – *European Synchrotron Radiation Facility (Centrul European de Radiații Obținute prin Sincotron)*.

(4) Celelalte inițiative/politici sunt: Programarea comună în domeniul cercetării, Parteneriatul european pentru cercetători, Gestionarea priorității intelectuale și Deschiderea largă a ERA înspre lume.

2.5 Propunerea ar trebui să contribuie la îndeplinirea obiectivelor Agendei de la Lisabona, întrucât ar accelera investițiile publice și private în cercetare, care se află încă cu mult în urma obiectivului de 3 % din PIB până în 2010 (în prezent, acestea reprezintă 1,7-1,8 % din PIB în medie). Propunerea ar oferi o bază pentru consolidarea atât de necesară a infrastructurilor europene de cercetare. Aceasta va consolida ERA și va spori competitivitatea întreprinderilor europene.

3. Context

3.1 Deja în 2002, Consiliul European, care încerca să abordeze cu mai mult succes numeroasele provocări întâmpinate în domeniul infrastructurii de cercetare, a pus bazele Forumului strategic european privind infrastructurile de cercetare (ESFRI) (5), cu mandatul de a elabora o foaie de parcurs pentru proiectarea și construirea unei noi generații de infrastructuri de interes paneuropean de mari dimensiuni.

3.2 ESFRI, în colaborare cu Comisia și în urma unor consultări extinse (cu 1 000 de experți de înalt nivel), a identificat 35 de proiecte paneuropene (6) care vor veni în întâmpinarea nevoii de infrastructuri de cercetare la scară largă în următorii 10-20 de ani (7).

3.3 Foaia de parcurs prevede noi infrastructuri de cercetare vitale, de mărimi și valori diferite, care vor acoperi o mare varietate de domenii de cercetare, de la științe sociale și științele naturii, până la sisteme electronice pentru arhivarea publicațiilor științifice și baze de date (8). Valoarea estimată a tuturor proiectelor depășește 20 de miliarde EUR.

3.4 În cursul identificării factorilor care ar putea obstructiona înființarea unei infrastructuri de cercetare paneuropene de clasă mondială, ESFRI a subliniat, în afară de restricțiile financiare și organizaționale, și lipsa unui cadru sau a unor structuri juridice, la nivel european, care să facă posibilă punerea în practică a unor parteneriate internaționale de o manieră directă și eficientă. În prezent, partenerii care doresc să coopereze la dezvoltarea unei infrastructuri comune de cercetare trebuie, mai întâi, să se pună de acord asupra bazei juridice naționale (9) pe care intenționează să o folosească (sau trebuie să recurgă la un acord internațional), aceasta provocând probleme administrative suplimentare.

(5) ESFRI – Forumul strategic european privind infrastructurile de cercetare, <http://cordis.europa.eu/esfri/home.html>

(6) Foaia de parcurs europeană pentru infrastructurile de cercetare, raport 2006, <http://cordis.europa.eu/esfri/roadmap.html>. Foaia de parcurs a fost completată în 2008 (au fost adăugate în special proiecte în domeniile științelor medicale, biologice și ale mediului) și în prezent include în total 44 de proiecte.

(7) Foaia de parcurs europeană pentru infrastructuri de cercetare, Raport 2006, <http://cordis.europa.eu/esfri/roadmap.html>

(8) Proiectele de infrastructură acoperă șapte domenii științifice diferite: științe sociale și umaniste, științe ale mediului, energie, științe biomedicale și ale vieții, științele materialelor, astronomie – astrofizică – fizică nucleară și a particulelor, calcul și prelucrarea datelor.

(9) De exemplu: în Franța „société civile”, în Germania „GmbH”, în Regatul Unit „limited liability company (Ltd)” sau în Țările de Jos „stichting” („fundatie”).

3.5 ESFRI a atras, așadar, atenția asupra necesității de a elabora un cadru juridic comunitar specific pentru înființarea unor infrastructuri europene de cercetare (numite în continuare ERI), care să implice mai multe state membre.

3.6 Definiția termenului ERI: termenul se aplică obiectelor, instalațiilor, surselor și serviciilor pe care le utilizează comunitatea oamenilor de știință pentru a realiza o cercetare de vârf. Acestea includ echipament științific, surse bazate pe cunoaștere (colecții științifice, arhive, date științifice structurate), infrastructură bazată pe tehnologia informației și comunicațiilor, precum și orice alte resurse unice, esențiale pentru excelența în cercetare. O asemenea infrastructură de cercetare poate fi amplasată fie „într-un singur loc”, fie „dispersată” (rețea organizată de surse).

4. Propunerea Comisiei

4.1 Ajungând la concluzia că instrumentele legale actuale, care se bazează pe legislații naționale diferite, nu pot satisface nevoile unor noi infrastructuri paneuropene și la inițiativa statelor membre, Comisia a elaborat o propunere de regulament al Consiliului privind un cadru legal comunitar pentru ERI, în temeiul articolului 171 din Tratatul CE.

4.2 Principalul scop al legislației propuse este acela de a oferi statelor membre și țărilor terțe implicate în Programul-cadru comunitar pentru cercetare și dezvoltare posibilitatea de a înființa și opera în comun instalații de cercetare de interes paneuropean.

4.3 ERI are personalitate juridică prin membrii săi (este nevoie de cel puțin trei state membre; se pot alătura și țări terțe și organizații interguvernamentale) și beneficiază de personalitate juridică deplină în toate statele membre. Regulamentul stabilește cadrul juridic al cerințelor și proceselor necesare pentru a înființa o ERI.

4.4 ERI are statut de organizație internațională în conformitate cu directivele privind taxa pe valoare adăugată, accizele și achizițiile publice. Astfel, este scutită de plata TVA și a accizelor, iar achizițiile sale publice nu intră sub incidența prevederilor Directivei privind achizițiile publice ⁽¹⁰⁾.

4.5 ERI poate fi cofinanțată prin instrumentele financiare ale politicii de coeziune, în conformitate cu Regulamentul Consiliului ⁽¹¹⁾ de stabilire a anumitor dispoziții generale privind Fondul European de Dezvoltare Regională, Fondul Social European și Fondul de coeziune.

5. Considerații generale

5.1 CESE consideră că noul instrument juridic propus, care vine în completare a instrumentelor juridice existente, va facilita și va

promova procesul decizional cu privire la noile infrastructuri de interes paneuropean și, astfel, va ajuta la accelerarea procesului de înființare a ERA și la atingerea obiectivelor Strategiei de la Lisabona.

5.2 CESE salută angajamentul clar și hotărât al Comisiei și al statelor membre în favoarea armonizării dezvoltării actuale a infrastructurii europene de cercetare. Numai în acest fel va fi posibilă punerea în aplicare a foii de parcurs, așa cum a fost propusă de ESFRI.

5.3 Dezvoltarea unei noi infrastructuri de cercetare la cel mai înalt standard din lume poate contribui semnificativ la atractivitatea globală a Spațiului european de cercetare. Aceasta joacă un rol vital în eforturile de a păstra și de motiva într-un grad mai mare cei 400 000 de tineri cercetători foarte talentați de care Europa are nevoie pentru a atinge ținta de 3 % investiții în știință și dezvoltare. În plus, infrastructura de cercetare de vârf poate atrage cercetători talentați și cu înaltă calificare din întreaga lume.

5.4 Din cauza caracterului extrem de costisitor al proiectelor propuse de infrastructuri de cercetare ⁽¹²⁾, posibilitățile țărilor mai mici sau a celor mai puțin dezvoltate de a găzdui infrastructuri majore de cercetare sau de participa la acestea, sunt, realist vorbind, destul de limitate. Viitoarele infrastructuri de mari dimensiuni vor fi foarte probabil amplasate în țările cele mai dezvoltate, ceea ce ar putea exacerba, pe termen scurt, exodul creierelor în interiorul UE. Pe termen lung, riscul ca acest lucru să se întâmple ar trebui să se diminueze deoarece 28 dintre cele 44 de proiecte pe lista ESFRI sunt clasificate ca „infrastructuri distribuite”, cu alte cuvinte, infrastructuri care implică o rețea în Europa sub o formă sau alta. Aceasta face mai probabilă participarea țărilor mai mici și mai puțin dezvoltate. Pentru a garanta că această participare se concretizează, CESE solicită acordarea unui larg acces cercetătorilor la astfel de infrastructuri. Este, de asemenea, important să se creeze cât mai multe legături posibil între personalul științific, tehnic și administrativ din cadrul unor astfel de structuri dispersate.

5.5 Aproximativ 15 % dintre cercetătorii care lucrează în institutele de cercetare europene colaborează cu sectorul industrial în folosirea infrastructurii de cercetare. În consecință, dezvoltarea unei noi infrastructuri de cercetare poate genera cerere suplimentară, numeroase efecte de *spin-off* și poate oferi un stimulent suplimentar pentru transferul de cunoștințe și tehnologie către industrie. Poate contribui și la atingerea obiectivului de la Barcelona privind creșterea investițiilor private în cercetare și dezvoltare la 2 % din PIB.

5.6 Planul european de redresare economică lansat de Comisie la 26 noiembrie 2008 pentru atenuarea impactului economic al crizei financiare menționează în mod explicit cercetarea și dezvoltarea. Lista măsurilor pe termen lung prevăzute de acest plan include și așa-zisele „investiții inteligente”. Comisia pune un accent special pe acestea și solicită statelor membre și sectorului privat să investească mai mult în cercetare, dezvoltare, inovare și educație. CESE subliniază efectele pozitive ale investițiilor în infrastructura de cercetare. Valoarea comercială potențială a investițiilor este de peste 10 miliarde EUR, ceea ce poate ajuta la păstrarea unui mare număr de locuri de muncă în întreprinderile care ar urma să fie responsabile de realizarea proiectelor de infrastructură. Ar acționa și ca un stimulent pozitiv pentru o tranziție mai rapidă către societatea bazată pe cunoaștere.

⁽¹⁰⁾ Directiva Consiliului 2006/112/SE din 28.11.2006 articolul 151 alineatul (1) litera (b), Directiva Consiliului 92/12/CEE din 25.2.1992 articolul 23 alineatul (1) și Directiva PE și a Consiliului 2004/18/CE din 31.03.2004 articolul 15 litera (c).

⁽¹¹⁾ Regulamentul Consiliului 1083/2006 din 11.7.2006.

⁽¹²⁾ Valoarea estimată medie a ERI individuale este între 500 de milioane EUR și 1 miliard EUR.

5.7 Foia de parcurs europeană privind infrastructurile de cercetare este un excelent punct de pornire pentru foile de parcurs naționale. Comitetul observă că anumite state membre nu privesc aceste inițiative cu suficientă seriozitate. Prin urmare, le invită să recupereze ocaziile pierdute cât mai repede posibil și să urmeze inițiativele ESFRI și pe cele ale Comisiei.

5.8 În cadrul viitoarei finanțări a infrastructurii de cercetare, accentul se va pune în continuare pe finanțarea din partea statelor membre. Din acest motiv, este importantă coordonarea acestor finanțări. Doar în acest mod va fi posibil să se atingă masa critică, să se asigure faptul că investițiile sunt eficiente și să se garanteze specializarea adecvată și excelența științifică în cadrul infrastructurilor.

5.9 În ciuda creșterii fondurilor alocate infrastructurii de cercetare în cadrul celui de-al 7-lea Program-cadru și a opțiunilor puse la dispoziție în cadrul politicii de coeziune, bugetul UE nu este nici pe departe suficient pentru a garanta punerea în aplicare a planurilor ambițioase. CESE atrage atenția că este nevoie de o mai mare sinergie între cel de-al 7-lea Program-cadru și fondurile structurale în privința finanțării infrastructurii de cercetare. De asemenea, solicită Comisiei și statelor membre să dezvolte instrumente politice suplimentare pentru a stimula sectorul privat să realizeze investiții mai mari în infrastructura de cercetare. Un angajament mai vast din partea BEI (de exemplu, sub forma unui sprijin prin „mecanismul de finanțare cu partajarea riscurilor”) și a altor instituții financiare este, și el, de dorit.

5.10 Comitetul recomandă acordarea unei mai mari priorități, în cadrul politicii europene de coeziune și a instrumentelor sale financiare – fondurile structurale –, dezvoltării de noi instalații de cercetare și inovare. Acesta invită guvernele statelor membre să înceapă să folosească în mai mare măsură fondurile structurale pentru a-și moderniza și extinde instalațiile de cercetare. În special în noile state membre, fondurile europene rămân neutilizate din cauză că guvernele nu asigură participarea financiară necesară sau nu acordă suficientă prioritate îmbunătățirii instalațiilor de cercetare. În consecință, mulți oameni de știință își părăsesc țara din cauza posibilităților de cercetare insuficiente. De aceea, progresele în acest domeniu sunt cruciale, dacă vrem să rezolvăm cu succes problema exodului creierelor în interiorul Europei.

6. Observații speciale

6.1 Comitetul sprijină propunerea de scutire de la plata taxei pe valoare adăugată, deoarece aceasta poate crește semnificativ atractivitatea ERI. De asemenea, le poate oferi acestora un avantaj competitiv în comparație cu alte proiecte din alte părți ale lumii. De aceea, sprijinim ideea de garantare a unei scutiri de taxe cât mai mari posibil pentru ERI (în cadrul reglementărilor privind ajutoarele de stat). Multe infrastructuri de cercetare existente care

îndeplinesc criteriile de clasificare ca „organizații internaționale” în temeiul directivelor relevante beneficiază deja de scutiri de TVA și accize. Cu toate acestea, procedura actuală implică negocieri extinse și complicate și cauzează întârzieri în crearea infrastructurii, precum și o incertitudine legală și financiară considerabilă. O scutire automată pentru ERI, așa cum se prevede în regulament, ar elimina obstacole majore din calea dezvoltării și funcționării infrastructurilor de cercetare din Europa.

6.2 CESE recomandă să se ia în considerare în mod serios posibilitatea unei participări mai active a Comunității la finanțarea ERI. Obținând posibilitatea de influențare a deciziilor prin finanțări direcționate, Comunitatea poate garanta o distribuție geografică mai echilibrată a ERI, precum și un acces mai facil pentru acele țări care nu sunt membri direcți. Cu toate acestea, pentru aplicarea unei astfel de politici, este necesar să se asigure, în cadrul celui de-al 8-lea Program-cadru privind cercetarea și dezvoltarea, finanțare suplimentară alocată în mod expres acestui scop.

Comitetul nu vede niciun motiv pentru care Europa nu ar trebui să adopte același mod de abordare a infrastructurii de cercetare ca și în cazul cofinanțării pentru alte infrastructuri europene (de exemplu șosele, căi ferate, rețele de alimentare cu energie electrică, conducte de gaz etc.).

6.3 Comitetul dorește să atragă atenția asupra problemei costurilor de funcționare și întreținere, odată încheiată investiția inițială. Conform unor estimări, acestea pot atinge un nivel de până la 20 % din valoarea investiției, anual. Aceste costuri sunt adesea neglijate în studiile de investiții și pot împiedica semnificativ buna funcționare pe termen lung a infrastructurilor de cercetare. Prin urmare, Comitetul recomandă includerea posibilității de cofinanțare a funcționării curente a infrastructurilor de cercetare din fonduri europene în cel de-al 8-lea Program-cadru pentru cercetare-dezvoltare.

6.3.1 Cu privire la tema costurilor de operare, CESE recomandă ca impunerea unor taxe de utilizare rezonabile pentru folosirea în comun a infrastructurii să fie considerată drept „activitate economică limitată” (art. 2).

6.4 Comitetul subliniază importanța accesului liber la toate ERI pentru un cerc cât mai larg de cercetători și oameni de știință europeni. Nu ar fi corect ca, în practică, accesul să fie restrâns la țările membre ale unei ERI sau să fie bazat exclusiv pe capacitatea de a plăti. Propunerea de participare în coproprietate a Comunității, așa cum apare la punctul 6.2, ar facilita, de asemenea, accesul liber și, astfel, ar contribui la o mai bună integrare în spațiul european de cercetare.

6.5 La dezvoltarea și utilizarea unei infrastructurii de vârf, este important să se țină seama și de protecția proprietății intelectuale. Problemele potențiale ar trebui rezolvate în mod responsabil și la timp.

Bruxelles, 15 ianuarie 2009

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Mario SEPI